

Ministarstvo zdravlja

**Program za zaštitu i promicanje dojenja
od 2015. do 2016.**

Zagreb, svibanj 2015.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	3-5
2. ANALIZA STANJA	5-7
3. CILJEVI	7
4. AKTIVNOSTI	7-10
5. EVALUACIJA.....	10
6. IZVORI I NAČINI FINACIRANJA.....	10

1. UVOD

Zaštita, promicanje i potpora dojenja je javno zdravstveni prioritet Republike Hrvatske. Hrvatski sabor u rujnu je 2012. godine usvojio Nacionalnu strategiju razvoja zdravstva od 2012.–2020. godine. U tom dokumentu ističe se zadatak provedbe Programa promicanja dojenja u Republici Hrvatskoj (pod točkom 3.5.12.11).

Nastavak je to opredjeljenja izraženih kroz dosadašnje dokumente: Nacionalnog plana aktivnosti za prava i interese djece od 2006. do 2012. godine, koji je usvojila Vlada Republike Hrvatske i Nacionalne populacijske politika, koju je usvojio Hrvatski sabor.

Važnost dojenja treba promatrati s tri aspekta: prehrane, jačanja imunološkog sustava i poticaja razvoja rane privrženosti, koja je izuzetno važna za kasniji adekvatan psihosocijalni razvoj djeteta.

Osim dobrobiti za zdravlje djeteta, dojenje pokazuje pozitivne učinke i na zdravlje majke. Dojenje doprinosi manjoj učestalosti raka dojki i jajnika, bržem vraćanju maternice nakon poroda u prijašnje stanje, manjoj slabokrvnosti i osteoporozi, manjoj učestalosti šećerne bolesti, hipertenzije i reumatoidnog artritisa.

Unatoč spoznajama o dobrobiti i pozitivnom utjecaju dojenja na rast i razvoj djece, u svijetu je zabilježen kontinuirani pad stope dojene djece.

Zbog stalnog pada stope dojene djece, zaštita, promicanje i potpora dojenju predstavlja danas javno zdravstveni prioritet većine razvijenih zemalja. Temeljem navedenoga Svjetska zdravstvena organizacija (SZO) i UNICEF pokrenuli su programe i akcije s ciljem promicanja isključivog dojenja svakog djeteta do 6 mjeseci života, a nakon toga nastavak dojenja uz odgovarajuću dohranu do druge godine života. Spoznaja o potrebi provedbe koordiniranih i programiranih aktivnosti vezanih za promicanje dojenja rezultirala je pokretanjem globalnih inicijativa i preporuka od strane SZO i UNICEF-a od kojih najznačajnije su:

- 1979. godine SZO i UNICEF formiraju prvu međunarodnu mrežu predstavnika s ciljem podrške dojenju i borbe protiv neetičnoga marketinga nadomjestaka za majčino mlijeko - International Baby Food Action Network – IBFAN;
- 1981. godine Svjetska zdravstvena skupština usvaja rezoluciju WHA 34.22 koja sadrži Međunarodni pravilnik o načinu reklamiranja i prodaje nadomjestaka za majčino mlijeko kojim se pozivaju zemlje članice na njegovu primjenu, odnosno prilagodbu zakonodavstva i propisa s preporukama o odredbama Pravilnika;
- 1989. godine donesene su preporuke pod nazivom „Deklaracija Innocenti o zaštiti, poticanju i podupiranju dojenja” kojima se pozivaju međunarodne organizacije na pokretanje programa za zaštitu, poticanje i podupiranje dojenja;
- 1991. godine SZO i UNICEF i pokreću zajedničku inicijativu pod nazivom - Bolnica-prijatelja djece” - Baby Friendly Hospital Initiative usmjerenu na zdravstvene djelatnike u rodilištima.
- 2002. godine usvojena je „Globalna strategija o prehrani dojenčadi i male djece“, kao zajednički dokument SZO i UNICEF-a. Strategija jasno definira parametre optimalne prehrane dojenčadi i male djece i zalaže se za prehranu isključivo majčinim mlijekom, bez dodatka pića i dohrane tijekom prvih 6 mjeseci života te za nastavak dojenja uz odgovarajuću dohranu krutom hranom do 2. godine života ili dok to majka i dijete žele.

Važan dokument je Konvencija UN-a o pravima djeteta, sukladno kojoj se svaka država članica obvezuje pružati obavijesti, obrazovanje i potporu u korištenju temeljnih spoznaja o dječjem zdravlju i prehrani, prednostima dojenja svim slojevima zajednice, osobito roditeljima i djeci. Republika Hrvatska se preuzimanjem Konvencije u svoj pravni poredak obvezala na usklađivanje nacionalnog zakonodavstva i prakse s odredbama međunarodnih ugovora.

Iz navedenog proizlazi da je dojenje pravo djeteta i njegove majke, a da je zajednica dužna osigurati najbolje moguće uvjete za ostvarivanje tih prava.

Ovaj program promicanja dojenja je prvenstveno orijentiran na provođenje aktivnosti u promicanju dojenja kroz sustav zdravstva, odnosno konkretno na provođenje Nacionalne strategije zdravstva u Republici Hrvatskoj. Međutim pitanje dojenja ima daleko širi društveni aspekt, uključivanja zajednice u stvaranju jedne nove društvene klime i spoznaje o nužnosti za ispravan prvi korak u životu svakog pojedinca koji ne određuje on sam već njegova najbliža i šira okolina.

Standardizacija postupaka i pokazatelja uspješnosti jedna je od ključnih zadaća u provođenju ovoga programa. Za postizanje toga cilja potrebno je izraditi postupnike za promicanje dojenja od trudnoće do primarne zdravstvene zaštite. Postupnici trebaju na jednostavan i praktičan način osmisliti rješavanje najvažnijih pitanja koja se tiču dojenja, a odnose se na dojenče, majku, zdravstvene radnike, sustav zdravstvene zaštite, zajednicu i ostale subjekte.

Valja naglasiti da je edukacija jedna od najvažnijih karika u provođenju ovoga programa, jer se tako šire znanja, a time i svijest o korisnosti i važnosti dojenja.

Kako bi se dojenju dalo određeno značenje u društvu, obilježava se međunarodni tjedan dojenja u prvome tjednu kolovoza svake godine koji je posvećen nekoj temi vezanoj uz promicanje i potporu dojenju. Taj tjedan organizira World Alliance for Breastfeeding Action. Nacionalni tjedan dojenja održava se u prvome tjednu mjesec listopada svake godine. Tradicionalno se tijekom toga tjedna održavaju stručne konferencije i sastanci posvećeni dojenju, posjeti međunarodno priznatih stručnjaka i sl.

Za potrebe evaluacije rezultata u promicanju dojenja, potrebno je pridržavati se definicija Svjetske zdravstvene organizacije:

- **isključivo dojenje** – dojenčad hranjena samo majčinim mlijekom, uključivo izdojenim, a ne prima nikakvu krutu ili kašastu hranu, niti formulu / drugu vrstu mlijeka, kao ni vodu / voćne sokove, jedino moguće je vitaminsko-mineralni nadomjestak ili lijek
- **pretežito dojenje** – dojenče prima uz majčino mlijeko samo vodu, vodene napitke, voćne sokove, te vitaminsko-mineralne nadomjeske ili po potrebi lijek
- **potpuno dojenje** – isključivo i pretežito dojenje zajedno
- **dojenje s uvedenom dohranom** – dojenče uz majčino mlijeko dobiva krutu ili kašastu hranu ili mliječnu formulu
- **ukupno dojeni** – dojenčad hranjena majčinim mlijekom (isključivo, pretežito i dojenje s uvedenom dohranom)

- **nedojenje** - dojenče ne dobiva majčino mlijeko, to jest, hranjeno je bilo kojom tekućom ili krutom hranom osim humanim mlijekom.

2. ANALIZA STANJA U HRVATSKOJ

Vitalni statistički pokazatelji ukazuju na činjenicu da se Republika Hrvatska nalazi u vrlo nepovoljnim demografskim trendovima. Natalitetna stopa 2012. godine iznosila je 9,8 %, a negativna stopa prirodnog prirasta -2,3. U takvoj situaciji posebnu dimenziju dobiva nastojanje za poboljšanje stope nataliteta koje treba pratiti i poboljšanje zdravstvenog stanja djece i njihove kvalitete života, između ostaloga i prehrane.

Mali broj dojene djece, kao i kratko razdoblje dojenja unazad nekoliko desetljeća, svrstavali su Hrvatsku među zemlje s vrlo niskom stopom dojenja. Prije dvadesetak godina među ruralnim se stanovništvom dojilo više nego u urbanom, da bi se kasnije stopa dojenja u obje skupine izjednačila.

Prema zdravstvenim podacima tijekom 1993. godine, u Republici Hrvatskoj je stopa dojenja pri izlasku iz rodilišta bila približno 75 %, a u dobi od tri mjeseca dojenčeta oko 30 %. Zaključno 45 % majki odustaje od dojenja tijekom prva tri mjeseca od poroda. Jedan od glavnih razloga za tako nisku stopu dojenja je nedovoljno poticanje majki na dojenje (Grgurić J. *Dojenje – priručnik za zdravstvene djelatnike*. Graf-His, Zagreb 1994.).

Danas prema podacima iz Hrvatskog zdravstveno-statističkog ljetopisa za 2013. godinu, navodi se da je u prehrani za dob 0-2 mjeseca bilo 71,8% dojenčadi hranjene isključivo majčinim mlijekom, 14,4% je dojeno uz nadomjestke za majčino mlijeko i 13,8% je bilo na umjetnoj prehrani. U razdoblju 3-5 navršenih mjeseci života udio dojenčadi hranjene isključivo majčinim mlijekom pada na 58,2%, dojeno ih je uz nadomjestke za majčino mlijeko 20,1%, a 21,7% je bilo na umjetnoj prehrani. Nakon navršenih 6 mjeseci života isključivo dojenih je još 19% dojenčadi.“

Obzirom na gore navedene pokazatelje od 1993. godine UNICEF je na području Hrvatske započeo provedbu programa „Promicanje dojenja u Republici Hrvatskoj” s naglaskom na projekt „Rodilišta - prijatelji djece“ (Baby Friendly Hospital Initiative - BFHI) koji se u svijetu provodi u okviru globalne inicijative SZO i UNICEF-a.

Program „Rodilišta-prijatelji djece“ nakon prekida od nekoliko godina nastavljen je 2007. godine, a sva rodilišta u Republici Hrvatskoj donijela su odluku o sudjelovanju u programu. U 2014. godini od ukupno 31 rodilišta u RH, njih 30 dobilo je naslov.

2.1. Dosadašnje aktivnosti u promicanju dojenja

Istaknuto mjesto u promicanju dojenja uz rodilišta imaju stručna društva i organizacije civilnog društva.

U okviru provedbe “Programa promicanja dojenja u RH” posebno se ističe važnost potpore zajednice dojenju. U Hrvatskoj 1995. godine započinje osnivanje “Grupa za potporu dojenja”, a 2014. godine registrirano ih je 150. U svijetu postoje različiti organizacijski modeli grupa za potporu dojenja koji se primjenjuju i u Hrvatskoj. Vodstvo i sudjelovanje patronažne sestre u grupi osigurava stručnu podršku o njezi i skrbi o dojenčeta.

U proteklom razdoblju educiran je znatan broj stručnjaka, volontera, a tiskani su mnogobrojni edukativni materijali. Istodobno održane su edukacije zdravstvenih djelatnika, farmaceuta,

proizvođača i distributera dječje hrane, kao i šire javnosti s ciljem upoznavanja temeljnih odredbi "Međunarodnog pravilnika o načinu reklamiranja i prodaje nadomjestaka za majčino mlijeko". Pridržavanje odredbi Međunarodnog pravilnika o reklamiranju nadomjestaka za majčino mlijeko predstavlja važan korak u promicanju dojenja i povećanju stopa dojenja. Spomenutim pravilnikom ne djeluje se protiv proizvođača zamjena za majčino mlijeko, već ih se usmjerava na marketinške aktivnosti kojima se ne šteti dojenju kako na individualnoj razini tako i na razini sustava zdravstvene zaštite.

IBCLC savjetnica/savjetnik za dojenje (International Board Certified Lactation Consultant) je novi vid potpore dojenju u RH. Od 2004. godine djeluje jedna međunarodno priznata savjetnica, a danas ih u Hrvatskoj djeluje 25, dok ih u svijetu ima oko 21. 000, u ukupno 83 zemlje. 2009. godine osnovana je Hrvatska udruga IBCLC savjetnica za dojenje, sa sjedištem u Splitu.

Od početka 1996. godine, teme iz područja promicanja dojenja uključene su kao sastavni dio nastavnog programa na nekoliko poslijediplomskih studija Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te 2007. godine u sklopu nekoliko izbornih predmeta na Medicinskom fakultetu u Split. Teme iz promicanja dojenja dio su nastavnog programa na zdravstvenim veleučilištima.

Usporedno s radom na definiranju programa promicanja dojenja, Ministarstvo zdravlja podržalo je program „Rodilišta-prijatelji djece“ koji je pokrenuo Ured UNICEF-a za Hrvatsku u prosincu 2006. godine. Program je primarno orijentiran prema rodilištima i ostvarenju kriterija „Deset koraka prema uspješnom dojenju“. Cilj je da sva hrvatska rodilišta ispune kriterije i budu proglašena rodilištima-prijateljima djece, no i da održe stečeni naslov.

U programu „Rodilišta-prijatelji djece“, definirani su kriteriji za provođenje Deset koraka do uspješnog dojenja“, te poštovanje načela Međunarodnog pravilnika o reklamiranju nadomjestaka za majčino mlijeko.

Kriteriji za "Deset koraka do uspješnog dojenja":

1. Imati pisana pravila o dojenju s kojima se redovito upoznaju svi zdravstveni djelatnici.
2. Podučiti sve zdravstveno osoblje vještinama potrebnim za primjenu tih pravila.
3. Informirati sve trudnice o dobrobitima dojenja i o tome kako se doji.
4. Pomoći majkama da počnu dojiti unutar pola sata po rođenju djeteta.
5. Pokazati majkama kako se doji i kako će održati proizvodnju mlijeka čak i ako su odvojena od svoje dojenčadi.
6. Ne davati dojenčadi nikakvu drugu hranu ili piće, već samo majčino mlijeko, osim ako to nije medicinski uvjetovano.
7. Prakticirati "rooming-in"-omogućiti majkama i djetetu da borave zajedno tijekom 24 sata.

8. Poticati majke da doje na traženje novorođenčeta.
9. Ne davati nikakve umjetne dudu ni dudu varalice djeci koja se doje.
10. Poticati osnivanje grupa za potporu dojenju i uputiti majke na njih pri njihovom izlasku iz rodilišta, odnosno bolnice.

3. CILJEVI

Osnovni su ciljevi Programa za promicanje dojenja od 2015. do 2016. godine:

- Povećati postotak isključivo dojene djece do 6. mjeseca života
- Povećati postotak ukupno dojene djece od 7. mjeseca do 1. odnosno do 2. godine života
- Održati kvalitetu za obnavljanje naziva „Rodilište-prijatelj djece“
- Osigurati edukaciju zdravstvenih djelatnika, volontera i predstavnika udruga civilnog društva sukladno programu promicanja dojenja SZO-a i UNICEF-a (*Rodilišta-prijatelji djece*).
- Osigurati dostupnost različitih oblika edukacije i potpore dojenju trudnicama i roditeljima u lokalnoj zajednici.

4. AKTIVNOSTI

4.1. Osigurati primjenu Međunarodnog pravilnika o reklamiranju nadomjestaka za majčino mlijeko

Nositelj aktivnosti: Ministarstvo zdravlja

Sunositelji: UNICEF - Ured za Hrvatsku, IBFAN grupa za Hrvatsku, organizacije civilnog društva

Indikatori provedbe: praćenje primjene Međunarodnog pravilnika o reklamiranju nadomjestaka za majčino mlijeko u zdravstvenom sustavu

Rok: 2015.godina

4.2. Osnivanje koordinacijskih timova za promicanje dojenja u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave s ciljem pokretanja aktivnosti „Zajednica - prijatelj dojenju“

Nositelj aktivnosti: jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave

Sunositelji: UNICEF - Ured za Hrvatsku, organizacije civilnog društva

Indikatori provedbe: osnovani koordinacijski timovi za promicanje dojenja u jedinicama lokalne i područne (regionalne) samouprave

Rok: 2015.-2016.

4.3. Nastavak provođenja preporuka SZO I UNICEF-a Deset koraka do uspješnog dojenja” u svim rodilištima na području RH

Nositelj aktivnosti: Ministarstvo zdravlja, zdravstvene ustanove, Agencija za kvalitetu i akreditaciju u zdravstvu i socijalnoj skrbi

Sunositelji: UNICEF - Ured za Hrvatsku

Indikatori provedbe: broj ocjena i ponovnih ocjena (svake 3 godine) rodilišta za ispunjavanje kriterija „Rodilišta- prijatelj djece“.

Rok: kontinuirano

4.3.1. Promicanje dojenja u Jedinicama intenzivnog neonatalnog liječenja (JINL)

Nositelj aktivnosti: Ministarstvo zdravlja, zdravstvene ustanove, Agencija za kvalitetu i akreditaciju u zdravstvu i socijalnoj skrbi

Sunositelji: UNICEF - Ured za Hrvatsku

Indikatori provedbe: edukacija zdravstvenih radnika - broj tečajeva i obuhvat

Rok: kontinuirano

4.3.2. Izrada kriterija za implementaciju i provođenje pilot projekta „Rodilište-prijatelj majki“

Nositelj aktivnosti: Ministarstvo zdravlja, zdravstvene ustanove, Stručna društva Hrvatskog liječničkog zbora, Agencija za kvalitetu i akreditaciju u zdravstvu i socijalnoj skrbi, Organizacije civilnog društva

Sunositelji: UNICEF - Ured za Hrvatsku

Indikatori provedbe: Izradeni kriteriji i evaluacija pilot projekta „Rodilište-prijatelj majki“

Rok: 2015.-2016. godine

4.3.3. Organizacija trudničkih tečajeva

Nositelj aktivnosti: Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, zdravstvene ustanove

Sunositelji: UNICEF - Ured za Hrvatsku

Indikatori provedbe: broj održanih tečajeva i obuhvat

Rok: kontinuirano

4.4. Primjena programa promicanja dojenja u primarnoj zdravstvenoj zaštiti

Nositelj aktivnosti: zdravstvene ustanove, zdravstveni radnici nositelji privatne prakse

Sunositelji: Ministarstvo zdravlja, UNICEF-Ured za Hrvatsku

Indikatori provedbe: broj savjetovališta prijatelja dojenju

Rok: kontinuirano

4.5. Poticanje rada grupa za potporu dojenja

Nositelj aktivnosti: jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave, domovi zdravlja

Sunositelji: organizacije civilnog društva, UNICEF-Ured za Hrvatsku, Stručna društva i udruge medicinskih sestara

Indikatori provedbe: broj grupa za potporu dojenju

Rok: kontinuirano

4.6. Izraditi smjernice namijenjene promicanju dojenja

Nositelj aktivnosti: Ministarstvo zdravlja-Povjerenstvo za zaštitu i promicanje dojenja

Sunositelji: stručna društva Hrvatskog liječničkog zbora (Hrvatsko društvo za perinatologiju, Hrvatsko pedijatrijsko društvo, Hrvatsko društvo za preventivnu i socijalnu pedijatriju), organizacije civilnog društva, UNICEF-Ured za Hrvatsku, Hrvatsko društvo medicinskih sestara, Društvo patronažnih sestara)

Indikatori provedbe: izradene smjernice

Rok: 2015.

4.7. Nastaviti provođenje tečajeva IBCLC - International Board Certified Lactation Consultant namijenjenih daljnjoj edukaciji zdravstvenih radnika - 80-satni tečajevi o dojenju s polaganjem međunarodno standardiziranih ispita

Nositelj aktivnosti: Medicinski fakultet u Splitu, Katedra za obiteljsku medicinu,

Sunositelj: Hrvatska udruga IBCLC savjetnica za dojenje

Indikatori provedbe: broj IBCLC tečajeva, broj polaznika tečaja

Rok: kontinuirano

4.8. Poticati izradu web aplikacije o važnosti dojenja

Nositelj aktivnosti: Ministarstvo zdravlja

Sunositelj: Udruge civilnog društva, Hrvatska udruga IBCLC savjetnica za dojenje, stručna društva Hrvatskog liječničkog zbora (Hrvatsko društvo za perinatologiju, Hrvatsko pedijatrijsko društvo, Hrvatsko društvo za preventivnu i socijalnu pedijatriju)

Indikatori provedbe: broj web aplikacija

Rok: 2015.-2016.

4.9. Izrada edukativnog materijala o dojenju

Nositelj aktivnosti: Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo socijalne politike i mladih

Sunositelji: UNICEF-Ured za Hrvatsku

Indikatori provedbe: broj izrađenog edukativnog materijala

Rok: 2015.-2016.

4.10. Obilježavanje Međunarodnog i Nacionalnog tjedna dojenja

Nositelj aktivnosti: UNICEF-Ured za Hrvatsku

Sunositelji: Ministarstvo zdravlja, organizacije civilnog društva, stručna društva Hrvatskog liječničkog zbora (Hrvatsko društvo za perinatologiju, Hrvatsko pedijatrijsko društvo, Hrvatsko društvo za preventivnu i socijalnu pedijatriju), stručna društva medicinskih sestara, Hrvatska udruga medicinskih sestara

Indikatori provedbe: broj održanih prigodnih događanja

Rok: 2015.-2016.

5. EVALUACIJA

Indikatori za evaluaciju:

1. Povećanje udjela isključivo dojene djece u Republici Hrvatskoj kroz tri godine
  - dojenje u prvih 48 sati: 95 % novorođenčadi
  - dojenje s navršena 3 mjeseca: 70 % dojenčadi
  - dojenje sa 6 mjeseci: 40 % dojenčadi.
2. Povećanje udjela ukupno dojene djece uz dohranu iznad šest mjeseci života
3. Povećanje broja edukacija za zdravstvene radnike o promicanju dojenja, svake godine najmanje jedna edukacija
4. Broj relicenciranih «Rodilišta-prijatelji djece»
5. Povećanje broja grupa za potporu dojenja: svake godine najmanje za dvije grupe
6. Povećanje broja „Savjetovaništa za djecu-prijatelj dojenju“ svake godine 4-10 novih savjetovaništa
7. Izrađeni kriteriji za implementaciju programa „Rodilišta- prijatelj majki“
8. Povećanje broja trudničkih tečajeva i povećanje obuhvata

Evaluacija će se provoditi kontinuirano i nakon planiranog razdoblja praćenjem udjela isključivo dojene djece u Republici Hrvatskoj do šest mjeseci života i praćenjem udjela ukupno dojene djece uz dohranu iznad šest mjeseci života.

6. NAČINI I IZVORI FINANCIRANJA

Za provedbu aktivnosti Programa za zaštitu i promicanje dojenja od 2015. do 2016. (u daljnjem tekstu: Program) planirana su sredstva: Ministarstva zdravlja, na aktivnosti A 790006 – Prevencija kroničnih nezaraznih bolesti, Ministarstva socijalne politike i mladih, na aktivnosti A558049 - Provedba mjera obiteljske i populacijske politike, UNICEF-a Ureda za Hrvatsku, Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i jedinica područne (regionalne) samouprave.